

В. Ю. Медвідь,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств
Донбаської національної академії будівництва і архітектури
(м. Донецьк)

УДК 332.13

ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК НАПРЯМ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Висвітлюється сучасний стан та проблеми диспропорційності з точки зору форм та умов поляризації у розвитку регіону. Визначаються основні наукові підходи до визначення "податковий потенціал регіону". Здійснено порівняльний аналіз між доходами бюджету області в розрізі міст та коефіцієнтом бюджетної результативності.

Ключові слова: регіон, податковий потенціал регіону, бюджетна результативність.

Кризові явища в українській економіці обумовили жорсткі вимоги до підвищення ефективності і раціональності використання існуючих природних, трудових та економічних ресурсів територій. Зміцнити їх економічний потенціал можна за допомогою вдосконалення регіональної політики та використання усіх резервів та ресурсів. Виходячи з цього, рішення соціально-економічних проблем розвитку регіонів буде пов'язано з максимально ефективним використанням усіх складових існуючого потенціалу території. Серед наявної системи видів потенціалів (соціальний, природний, економічний, фінансовий та інші), зважаючи на сучасну економічну ситуацію в Україні, найбільш актуальним є дослідження формування, оцінки та використання податкового потенціалу регіону.

Особливе значення у вирішенні проблематики визначення та формування податкового потенціалу регіону мають праці таких науковців, як О. В. Богачева, Н. С. Педченко, А. Г. Борщ, Н. В. Горський, В. В. Рощупкіна, Л. Л. Тарангул, Н. М. Левченко [1–9] та інших.

Однак, не дивлячись на те, що в науковій літературі все більше приділяється уваги цій проблемі, детальнішого дослідження потребують питання висвітлення сутності податкового потенціалу регіону. Залишаються ще невирішені теоретичні та методологічні питання щодо формування та оцінки податкового потенціалу регіону, міста.

Метою статті є дослідження сутності поняття "податковий потенціал", оцінка податкового потенціалу Донецького регіону та категоризація факторів, які впливають на його величину.

Поняття "потенціал" походить від латинського слова *potential*, що в перекладі на українську мову означає "можливість" і трактується як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, які можуть бути використані в будь-якій галузі, сфері без певних умов та обставин досягнення певної мети [10, с. 211]. У світовій практиці під податковим потенціалом прийнято розуміти потенційний бюджетний дохід на душу населення, який може бути отриманий органами влади за фінансовий рік при застосуванні на всій території держави єдиних умов оподаткування [1, с. 29].

Аналіз сучасних наукових вітчизняних та зарубіжних джерел дозволяє встановити, що дотепер не склалося єдиного підходу, єдиної думки щодо сутності податкового потенціалу регіону.

Досліджуючи трактування поняття “податковий потенціал регіону” різними авторами (табл. 1), виявлено такі наукові підходи до його визначення:

- системний характер стягнення податків;
- відтворювальний характер податкових надходжень у бюджетну систему;
- акумулювання та мобілізація ресурсів.

Дослідження сучасних наукових підходів щодо визначення поняття “податковий потенціал регіону” різними авторами дало змогу виявити характерні ознаки цієї економічної категорії:

- обов’язкова відповідність вимогам чинного податкового законодавства;
- розрахунок у межах певної території за певний проміжок часу;
- максимальна сума податків, яка може бути зібрана в регіоні, не перешкоджаючи розвитку його ділової активності;
- досягнення максимізації податкових доходів через оптимальне використання матеріальної бази й ресурсів [8, с. 83–84].

Таблиця 1

**Наукові підходи до визначення поняття
“податковий потенціал регіону”**

Автор	Визначення
Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є. [2]	Податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці — загальний обсяг податків, які мобілізуються за рахунок усіх платників на відповідній території.
Педченко Н. С., Ігнатенко В. Ю. [3]	Податковий потенціал бюджетних можливостей регіону — це сукупність коштів, що надійшли від фізичних і юридичних осіб, які є платниками податків, і тих коштів, які з певних причин не були стягнені і є реальними можливостями регіону з нарощення бюджетних ресурсів завдяки ефективній організації.
Борщ А. Г., Доляченко І. І. [4]	Податковий потенціал регіону є базою для оцінки розміру надходжень потенційно можливих податкових доходів до відповідних бюджетів і фінансового вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. Вузьке значення податкового потенціалу виражає максимально можлива сума акумульованих у місцевому бюджеті податків і зборів відповідно до чинного законодавства.
Горський Н. В. [5]	Податковий потенціал складається з потенціалів окремих податків (наприклад, податковий потенціал регіону включає податки Державного та місцевих бюджетів).
Рошупкіна В. В. [6]	Податковий потенціал регіону — фінансові можливості регіону по відтворенню податкових надходжень у бюджетну систему, що розраховані пропорційно базі оподаткування, яка склалася у регіоні, без негативного впливу на суб’єкти господарювання.
Тарангул Л. Л. [7]	Податковий потенціал регіону — це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов’язкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства.
Левченко Н. М., Помулева В. М., Дорошенко А. Г. [8]	Податковий потенціал регіону — це потенційна можливість отримання податкових надходжень шляхом мобілізації на певній території податків, зборів та інших обов’язкових платежів завдяки забезпеченню взаємодії імперативів податкового законодавства та мір податкового адміністрування.
Коломієць А. Л., Мельник А. Д. [9]	Податковий потенціал — частина фінансових ресурсів, які відповідно до чинного податкового законодавства становлять потенційно можливу суму податкових баз, які є основою для нарахування всієї сукупності податків та обов’язкових платежів на певній території.

Взявши за основу податковий потенціал як основну складову бюджетних можливостей Донецької області, пропонуємо розглянути такі можливості за допомогою даних Головного управління статистики Донецької області. Розглядаючи рівень бюджетних можливостей, доцільно використати показник, який визначається співвідношенням між розрахунковими доходами на одного мешканця, які можуть бути отримані виходячи з рівня розвитку і структури економіки регіону (на основі міст регіону) [3]. Крім того, слід враховувати вплив соціально-економічних, географічних, кліматичних та інших об'єктивних факторів і умов, які впливають на вартість послуг у розрахунку на одного жителя (табл. 2).

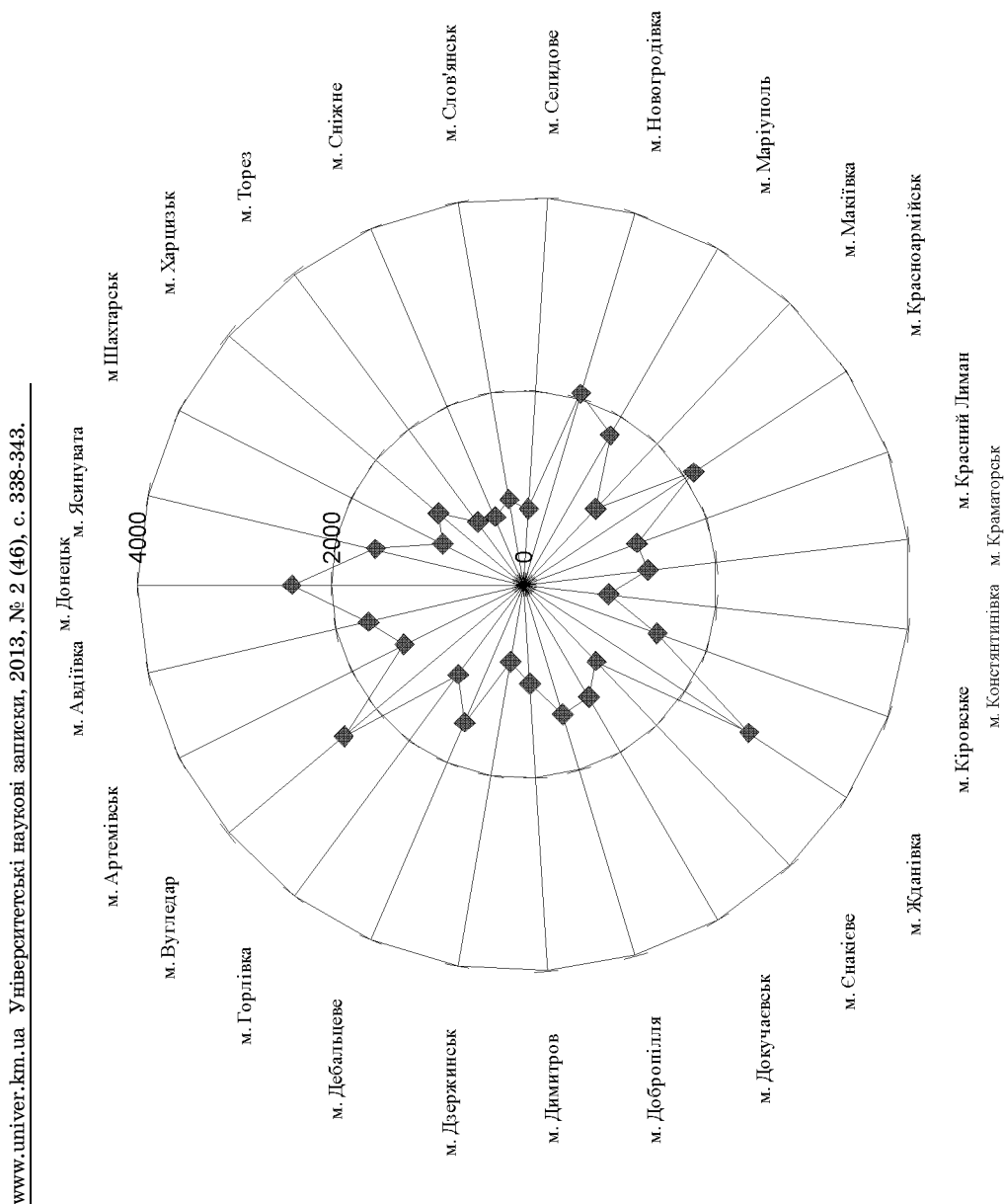

Рис. 1. Сіткова діаграма коефіцієнта бюджетної результативності міст Донецької області

Таблиця 2

**Рівень бюджетних можливостей
міст Донецької області у 2011 році**

Назва міст	Виконання доходної частини загального фонду бюджетів міст Донецької області				
	Загальний фонд, тис. грн.	Чисельність населення, тис. осіб	Коефіцієнт бюджетної результативності, грн.	у % до підсумку	у % до плану на рік
м. Донецьк	2363473,6	981,26	2408,6	39,76	102,9
м. Авдіївка	58873,4	35,5	1658,3	0,99	104,0
м. Артемівськ	146397,6	105,66	1385,6	2,46	101,6
м. Вугледар	37955,7	15,57	2437,9	0,64	107,4
м. Горлівка	326093,2	282,99	1152,3	5,49	99,7
м. Дебальцеве	72419,8	46,79	1547,8	1,22	95,2
м. Дзержинськ	61306,3	75,59	811,0	1,03	106,7
м. Димитров	53157,6	51,45	1033,1	0,89	103,5
м. Добропілля	90452,9	64,53	1401,8	1,52	104,7
м. Докучаєвськ	32968,7	24,56	1342,2	0,55	111,4
м. Дружківка	63369,8	70,76	895,6	1,07	104,0
м. Єнакієве	147715,0	135,36	1091,3	2,48	105,6
м. Жданівка	37505,9	13,44	2790,2	0,63	109,0
м. Кіровське	42074,2	28,62	1470,1	0,71	96,5
м. Костянтинівка	70466,6	79,81	882,9	1,19	100,1
м. Краматорськ	258192,2	200,76	1286,1	4,34	104,8
м. Красний Лиман	56581,8	45,31	1248,9	0,95	97,9
м. Красноармійськ	164749,6	78,34	2103,1	2,77	105,8
м. Макіївка	428176,5	398,45	1074,6	7,2	110,6
м. Маріуполь	872525,0	489,91	1781,0	14,68	100,6
м. Новгородівка	32393,2	15,74	2057,8	0,54	139,2
м. Селидове	43346,3	55,11	786,6	0,73	89,8
м. Слов'янськ	124749,7	139,67	893,2	2,1	98,0
м. Сніжне	54947,2	72,19	761,1	0,92	97,1
м. Торез	66853,2	82,55	809,9	1,12	112,7
м. Харцизьк	122079,5	105,82	1153,6	2,05	101,5
м. Шахтарськ	58744,7	62,1	945,9	0,99	102,1
м. Ясинувата	56950,8	36,11	1577,0	0,96	95,8

Примітка: Розраховано автором на основі даних Головного управління статистики Донецької області [11].

Розрахунок вищезазначеного коефіцієнта на прикладі міст Донецької області дав змогу виявити, що найвищий рівень результативності збирання доходів на одного мешканця до загального фонду спостерігається у м. Жданівка. Так, у розрахунку на мешканця міста до бюджету надходить 2 790,2 грн. Найнижчі

значення цих показників спостерігаються у м. Сніжне — 761,1 грн. і у м. Селидове — 786,6 грн. Звертаємо увагу на те, що низький рівень бюджетної результативності регіону є свідченням неправильного використання бюджетного потенціалу та низького рівня ефективності збирання доходів бюджету [3].

Разом з тим слід зазначити, що особливий вплив на бюджетні можливості регіону мають ті доходи, які залишаються у розпорядженні місцевих органів влади, тобто ті, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів — другий кошик [2, с. 69].

Таблиця 3

**Структура доходів загального та спеціального фонду
Донецької області у 2011 році**

Найменування доходів	млн. грн.	у % до загальної суми	2011 р. у % до 2010 р.
Доходи (загальний фонд)	8658,4	100,0	116,0
Податок на доходи фізичних осіб	6937,5	80,1	118,2
Плата за землю	1121,1	12,9	108,3
Місцеві податки і збори	30,6	0,4	51,3
Інші доходи	569,2	6,6	114,6
Доходи (спеціальний фонд)	1425,5	x	123,9
<i>Всього доходів</i>	10083,9	x	117,1

Примітка: Розраховано автором на основі даних Головного управління статистики Донецької області [11].

Основним джерелом наповнення власних доходів бюджету Донецької області є податкові надходження, зокрема податок з доходів фізичних осіб. Саме тому при розгляді бюджетних можливостей регіонів важливу роль має дослідження податкового потенціалу.

Основними факторами, що впливають на розвиток податкового потенціалу регіону, є законодавча база державних бюджетних доходів, економічна структура регіону та її забезпеченість оподаткованими ресурсами, стан і перспективи розвитку регіональної податкової політики, податкова культура суб'єктів підприємницької діяльності, особливості територіальної організації та податкової системи регіону, розвиненість ринкової, виробничої транспортної, соціальної інфраструктури, дохідно-витратна збалансованість місцевих бюджетів, геополітичне положення регіону та ін.

У процесі дослідження наукових підходів до визначення поняття “податковий потенціал регіону” встановлено, що цей термін має такі основні характерні риси: системний характер стягнення податків, відтворювальний характер податкових надходжень у бюджетну систему, акумулювання та мобілізація ресурсів. Запропонований підхід до визначення коефіцієнта бюджетної результативності податкового потенціалу територій сприятиме підвищенню фінансової самостійності місцевих органів влади, заснованому розподілу централізованої фінансової допомоги місцевим органам влади. Комплексне впровадження запропонованого коефіцієнта забезпечить зниження диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів країни, створить ефективну систему оцінки реальних доходних можливостей і потреб місцевих органів влади.

Список використаних джерел

1. Богачева, О. В. Налоговый потенциал и региональные счета [Текст] / О. В. Богачева // Финансы. — 2000. — № 2. — С. 29–32.
2. Місцеві фінанси [Текст] : [навч.-метод. посіб.] для сам. вивч. дисц./ [Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А.]. — К. : КНЕУ, 2002. — 184 с.
3. Педченко, Н. С. Податковий потенціал як основна складова бюджетних можливостей регіону (на прикладі Полтавської області) / Н. С. Педченко, В. Ю. Ігнатенко // Сталій розвиток економіки. — 4'2011 (7). — С. 298–303 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_4/298.pdf.
4. Борщ, А. Г. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання [Текст] / А. Г. Борщ, І. І. Долженко // Фінанси та оподаткування. — 2011. — № 4. — С. 112–116.
5. Горський, Н. В. Налоговый потенциал в механизме международных отношений [Текст] / Н. В. Горський // Финансы. — 1999. — № 6. — С. 27–30.
6. Рошупкина, В. В. Дифференциация понятий налогового и финансового потенциала региона / В. В. Рошупкина [Электронный ресурс] Заочные электронные конференции. — URL : <http://www.rae.ru/zk/arj/2004/08/Roschupkina.pdf>.
7. Тарангул, Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / НАН України ; Ін-т екон. прогнозування. — К., 2003. — 32 с.
8. Левченко, Н. М. Дефініція поняття “податковий потенціал регіону” / Н. М. Левченко, В. М. Помулева, А. Г. Дорошенко // Сталій розвиток економіки. — 2'2012. — № 12. — С. 81–85 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_2/81.pdf.
9. Коломиец, А. Л. О понятиях налогового и финансового потенциалов региона [Текст] / А. Л. Коломиец, А. Д. Мельник // Налоговый вестник. — 2000. — № 1. — С. 6–9.
10. Новий тлумачний словник української мови [Текст] : [в 3 т.] / [уклад. М. Гедзь та ін.]. — К. : Аконіт, 1999. — Т. 3. — 457 с.
11. Статистичний щорічник “Фінанси Донецької області” за 2011 рік [Текст]. — Донецьк : Державна служба статистики України; Головне управління статистики у Донецькій області, 2012. — 130 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою економіки підприємств
Донбаської національної академії будівництва і архітектури
(протокол № 13 від 12 березня 2013 року)*

Надійшла до редакції 18.03.2013

Медведь В. Ю. Обоснование научных подходов к определению налогового потенциала региона как направление регионального развития

Освещается современное состояние и проблемы диспропорций с точки зрения форм и условий поляризации в развитии региона. Определяются основные научные подходы к определению “налогового потенциала региона”. Осуществлен сравнительный анализ между доходами бюджета области в разрезе городов и коэффициентом бюджетной результативности.

Ключевые слова: регион, налоговый потенциал региона, бюджетная результативность.

Medvid, V. Yu. Grounding of the Scientific Approaches to the Determination of Tax Potential of Region, as Direction of Regional Development

The article lights up the modern state and problems of disproportions from point of forms and terms of polarization in development of region. The basic scientific approaches are determined to the definition “tax potential of region”. A comparative analysis is carried out between the profits of budget of area in the cut of cities and coefficient of budgetary effectiveness.

Keywords: region, tax potential of region, budgetary effectiveness.

